

Šolskemu nadzorniku za deželo Kranjsko in šolskemu svetu

Pet let je, odkar sem po vaši milosti nastopil službo učitelja v Velikem Gabru. Ko sem prišel v te kraje, sem bil nič več kot golobradi mladenič, ki je imel velike oči in mnogo visokoletečih idej. Kaj kmalu se je pripetilo, da sem moral svoja pričakovanja korenito in do temeljev izpremeniti in danes na svojo prehojeno pot ter na bodočnost slovenskega naroda ter tukajšnjih prebivalcev gledam povsem drugače.

Zategadelj bi vam rad napred v grobih črtah orisal, kaj vse me je presenetilo, tako v dobri kot v slabi luči, inu vam predočil podobo naše mladine, kot jo vidim dandanašnji.

Ko sem na Dunaju zaključil svoje študije, sem bil prepričan, da bodo mlada ušesa z začudenjem in le mlademu človeku lastno zavzetostjo poslušala, kar jim imam praviti. O, kako sem se motil! Sklepal sem kakopak po sebi, po mojih bližnjih in drugih, ki sem jih poznal, ko sem domače kraje zapustil. Često smo s tovariši opazovali svet okoli sebe in se čudili njegovim zakonitostim ter se spraševali, kako neki so gospod Bog vse tako lepo uredili.

Čudenje je tisto, kar danes pri dekličih in fantičih, mladih damah in gospodičih najbolj pogrešam. Od početka sem mislil, da me razred slabo ume, potlej pa se je izkazalo, da jih le malokaj zares zanima. Povedati sicer te mlade glavice žele vse, a kaj, ko se vse, o čemer tuhtajo in govore, prav nič ne sklada z učnimi načrti. Kot bi v njih glavah bival povsem zaključen svet, v katerega niso pripravljene spustiti ničesar novega in drugačnega. Ne ganejo jih ne fizikalni zakoni ne čudoviti živalski svet, fantičev niti fantastične zgodbe o divjem zahodu, ki sem jih prečital v bukvicah Družbe sv. Mohorja in jih ž njimi – spet sklepajoč po sebi – mislil pridobiti na svojo stran. Oni pa mi po drugi strani govore o nekih ljudeh, o katerih še nikdar čul nisem. Še zdaj se sprašujem, kdo sta Kimkar Dašjan in Dončičev Lukež.

Ko sem bival v našem prestolnem mestu, sem se včasih usedel na vlak le zato, da bi poslušal njegov glas in opazoval svet, ki tako hitro beži mimo nas. Res hitro beži in zdi se, da naša mladež tega kar noče doumeti. Prav skrbi me, kaj počnejo doma ter kako inu koliko se ž njimi ukvarjajo stariši. Če ne vedo niti tega, kdo so presvitli naš cesar, kako se naša monarhija imenuje inu katere so dežele, ki tvorijo nje večni sestav.

Namesto reda in vedoželjnosti v njihovem svetu vlada stihija. Namesto da bi jih v teh mladih letih krasil pogum, so hkrati predrzni in bojzljivi. Kdo bi si mislil, da je to dvoje mogoče združiti! Najpogostejši odgovor, ki ga čujem od njih je: »Ne vem.« Pravim jim, da ne bo celo življenje ob njih mater in očetov, ki bi jim nos brisali in raztrgane hlače krpali, in da se je za najbolj vredne stvari treba narbolj potruditi, včasih tudi pošteno izmučiti. In ko smo ravno pri raztrganih hlačah. Kako razcapani hodijo dandanes v šolo! Sprva sem mislil, da so to zelo revni kraji, zdaj pa vidim, da so na te svoje uničene hlače in teličnjake celo ponosni. Za 13. šolsko postavo: *Bodi vsak dan umit, počesan, čedno oblečen; raztrgan ne bodi nikoli, jim je prav malo mar.*

*"In takole bomo izčrpali zrak iz steklenega zvona."
(SŠM, fototeka, foto: Urška Boljkovac).*

Pa tu so še druge hujše stvari. Zadnjič mi je deključ z razmršenimi lasmi in raztrganimi hlačami na vprašanje, kaj je to *Zdrava Marija* v najbolj prostaški maniri odgovoril, da je to neka boginja! O desetih zapovedih in šestih resnicah se jih niti vprašati ne drznem. Tudi gospod župnik očitno nimajo ž njimi kaj početi. Nekateri celo za našega gospoda Jezusa Kristusa še niso slišali, za kar sumim, da je nezrelo izzivanje, a iskrenosti kljub temu ne morem izključiti. Neredko se zgodi, da kdo niti azbuke ne zna čitati ali pa se pri tem prav nespodobno muči. Po drugi poti pa znajo vse drugo, kar jim nikoli v življenju ne bo nič koristilo.

K besedam o čitanju naj dodam še tole. Potruditi se ne žele niti malo, in ako jim kaka beseda tuje ali neznano zveni, si jo kar po svoje prirede. Oni dan mi je fantič 25. šolsko postavo, ki se glasi: »*Ne trpinči nobene živali!*«, prečital: »*Ne trči nobene živali.*« Bog se usmili, kaj le naj bi to pomenilo! In pa 5. postava, ki zapoveduje, da naj v šolo prinesejo le za pouk neobhodne reči in igrače pustijo doma. Česa vse nisem našel v njihovih žepih! Za mnogo stvari žalibog sploh ne znam povedati, kaj so. Najbolj pogoste so nekakšne glasbene skrinjice, ki z različnimi napravi venomer zaigrajo, ko najbolj zanimive reči razkladam. Kje so jih dobili in kako so vanje stlačili mehanizem, si ne znam predstavljati, a se je ta moda med našo učečo se mladino tako razširila, da je izkoreniniti ni več mogoče.

Posebej me skrbi nespodobnost deključev, ki je vseprisotna in mi je, kljub težkim mukam in strašnim prizadevanjem, ni uspelo omejiti. Nakit, razmršeni lasje, dolgi nohtovi, ki spominjajo na zveri v divjini, nekateri so tudi prav neokusno prepleškani. A vse to ni nič v primerjavi s tem, da se na osla, ko jim je

"Čarovnija je v zraku!"
(SŠM, fototeka, foto: Urška Boljkovac).

to zaukazano, usedajo okobal. Mar jih matere niso naučile sramu in spodobne ženske drže?

Seveda so izjeme, ki človeka z upanjem na lepo bodočnost navdajajo. Tisti, ki pridno dvigujejo roke, se spoštljivo s predpostavljenimi menijo inu na vsakem koraku lepo vzgojenost kažejo. Nič jih ne premoti, tudi težke naloge so jim v veselje in izziv. Ali takih je malo in v kakem razredu komaj za prste ene roke. Kot bi se bolezen širila po naši mladini, da je lepih in zdravih jabolk vedno manj. Nazivajo me *gospod mučenik*, *učilnik*, celo *učenjak*. Dasiravno mi to zadnje godi, mislim da tega ne govore iz spoštovanja.

Presvitli člani šolskega sveta in šolski odborniki!

Nočem, da bi moje poročilo zvenelo, kot da bijem plat zvona. Tu sem le ti-sto popisal, kar me narbolj žuli in kar mi je že dolgo na duši ležalo. Rad imam te moje fantiče in deklīče in vem, da iz njih rastejo zdravi poganjki našega naroda. Ako boste v svoji previdnosti zamerkali, da kod grešim, mi nemudoma sporočite. Sicer pa vas prosim, da bi naši šoli morebiti še kak goldinar namenili.

Za vero, dom, Cesarja
Večno vdani
Matevž Grom

Matej Hrastar, gospod učenik *Matevž Grom*
(učne ure Fizika, Telovadba, Nedeljska šola, Vodnikova šola)